

Håkan Jönson (red.)

Perspektiv på utsatthet och problem under åldrandet

Kapitel 2: Att vara äldre i socialt utsatta bostadsområden,
s 15-33

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.183.c490>

Denna text är licensierad under CC-BY, Erkännande. (Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>) Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovspersoner måste anges.

ISBN: 978-91-7895-547-3

ISBN (elektroniskt): 978-91-7895-548-0

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.183>

© Författarna och Social Work Press, 2022

Redaktör: Håkan Jönson

Adress: Social Work Press, Allhelgona kyrkogata 8, Box 23, 221 00 Lund

2. Att vara äldre i socialt utsatta bostadsområden

Strategier och erfarenheter av att bo och leva på en plats där kriminalitet och störningar har blivit en del av vardagen

MARIANNE GRANBOM & AFSANEH TAEI

Inledning

Sedan Polismyndigheten 2015 publicerade den första listan över socialt utsatta områden i svenska städer har problematiken där fått mycket uppmärksamhet i den politiska samhällsdebatten, i media och i forskning. På kommunal och nationell nivå diskuteras orsaker och möjliga lösningar rörande dåliga levnadsförhållanden, parallella maktstrukturer, kriminalitet och utanförskap. I fokus för diskussionerna är oftast barn, ungdomar och personer i arbetsför ålder, medan äldre personers perspektiv sällan lyfts. Vi vet i dag väldigt lite om de boende som på grund av hög ålder inte anses vara aktuella för utbildnings-, arbets- eller integrationsinsatser. Detta kapitel vill vi ägna åt erfarenheter, uppfattningar och strategier bland äldre personer som bor i utsatta områden i Sverige. Hur upplever de den kriminalitet och de störningar som pågår i området? Hur påverkar dessa händelser deras vardag och hur hanterar de i så fall det? Hur resonerar äldre personer om det rykte som deras bostadsområde fått? Materialet samlade vi in 2020 och 2021 genom intervjuer med 6 män och 16 kvinnor, 65 till 92 år gamla, i projektet "Att vara äldre och leva i utsatta områden". I kapitlet kommer vi att beskriva och diskutera de kriminella händelser som förekom, hur deltagarna hanterade dessa händelser, hur de förhöll sig till stigma samt hur de handgripligen bidrog till att förbättra områdets rykte.

Socialt utsatta områden

Socialt utsatta områden finns i många städer över hela världen. De karaktäriseras ofta av segregation, kriminalitet, låg socioekonomisk status, hög arbetslöshet och en hög andel immigranter. Ofta är det en hög in- och utflyttning, där ett socialt utsatt område blir en tillfällig station i väntan på något bättre. Sociala problem, otrygghet, låg väkänsla och stämplingen som ett problemområde gör att många boende flyttar ut, eller uttrycker att de skulle flyttat om de fick möjligheten (Buffel, Philippon & Sharf 2013; Van der Land & Doff 2010; Permentier, Bolt & van Ham 2011).

Socialt utsatta områden i Sverige skiljer sig något från dem som beskrivs i den internationella litteraturen. Ofta är den fysiska standarden på bostäderna bättre och i flera kommuner är det kommunala bostadsbolag, allmännyttan, som är i majoritet som ägare av bostäderna. Allmännyttan, med sitt utökade ansvar för sociala boendefrågor och civilsamhället i form av föreningar, till exempel Hyresgästföreningen, gör att det i flera områden finns ett kollektivt intresse och engagemang för de boende och för en positiv områdesutveckling (Gerell et al. 2020).

Vad socialt utsatta områden i Sverige har gemensamt med motsvarande områden utomlands är höga nivåer av arbetslöshet och kriminalitet, stor andel immigranter, gängkultur och parallella maktstrukturer som gör det svårt för polisen och sociala myndigheter att verka (Polismyndigheten 2021). Redan innan polisen började lista dessa områden talades det om segregerade och utsatta förortsområden, men områdena och problematiken har fått mer uppmärksamhet när de nu identifierats av polisen. Förespråkare ser positivt på att mer resurser nu tillägnas dessa områden medan kritiker kontrar med att stämplingen av områden verkar stigmatiserande för de boende (Schultz Larsen & Nagel Delica 2019; Roelofs & Salonen 2019). I samhällsdebatten hörs ofta de negativa konsekvenserna för barn, ungdomar och personer i arbetsför ålder som bor i dessa områden och förslag ges på insatser för att förbättra situationen. Äldre personers perspektiv lyfts inte lika ofta. Förutom att äldre personer utgör en stapel för personer 65+ i en del trygghetsmätningar, vet vi ganska lite om hur äldre personer i socialt utsatta områden i Sverige upplever sin boendesituation.

Äldre i utsatta områden

Vi ser två dominerande forskningsområden internationellt. Det ena visar associationer och samband mellan boendesituation och försämrad hälsa och välbefinnande. En rad olika faktorer i boendemiljön i socialt utsatta områden är associerade med äldre personers fysiska, kognitiva och emotionella hälsa, såsom ökad sjuklighet, försämrad mobilitet och delaktighet i samhället samt förkortad livslängd. Hur tung trafik det finns i området, hur promenadvänligt området är, hur utbyggd lokaltrafiken är, om det finns lokala matbutiker och serviceutbud, förekomst av kriminalitet, känsla av trygghet och låg boendestandard är exempel på faktorer som verkar påverka äldre personers hälsa och möjligheter till delaktighet i samhället. Dessutom finns det samband mellan att bo i ett område med låg socioekonomisk standard och sämre hälsa som inte enbart kan förklaras med individens egna ekonomiska och hälsomässiga förutsättningar. För att förstå dessa samband krävs vidare forskning som studerar förändringar över tid, liksom fördjupande intervjustudier (Beard et al. 2009; Yen et al. 2009; Rosso et al. 2011; Julien et al. 2012; Annear et al. 2014; Wu et al. 2015; Danielewicz et al. 2017; Choi et al. 2018).

Det andra forskningsområdet rör social exkludering och utanförskap (Buffel et al. 2013; Prattley et al. 2020). Flera studier tar upp äldre personers önskan om att flytta ut från området, hur man inte längre känner samhörighet med grannarna som ständigt byts ut och som talar främmande språk. Grannsämjan från förr upplevs förlorad och i intervjuerna med äldre personer beskrivs ett "vi och dem" och "förr och nu" (Permentier et al. 2011; Hillcoat-Nallétamby & Ogg 2014; Dahlberg 2020).

Det finns en risk inom dessa typer av forskningsområden att äldre personer i utsatta områden betraktas stereotypiskt som "offer" för en ogynnsam miljö. Som passiva mottagare av det miljön erbjuder eller påtvingar, anses de vara sårbara och utsatta. Det finns enstaka undantag, till exempel Wankas studie om hur äldre personer i ett utsatt område i Wien, Österrike, nyttjar och tänker kring sitt närområde (2018), men kunskapen är fortfarande liten om äldre personer också verkar som aktörer och bidrar till att skapa grannsämja i utsatta områden.

Metod och material

Vi utgick från intervjuer som vi gjorde med 22 personer som var 65 år eller äldre och som bodde i några av de områden polisen identifierat som utsatta i Helsingborg och Landskrona. 6 var kvinnor och 16 män. Den yngsta personen som deltog var 65 år och den äldsta 92 år. Ett krav var att personerna skulle ha bott minst fem år i området, men de allra flesta hade bott där längre än så, i genomsnitt 24 år. 5 av deltagarna hade flyttat in när området var nybyggt i slutet av 1960- eller början på 1970-talet och hade bott kvar sen dess. 16 av deltagarna levde ensamma, 6 av deltagarna var inte födda i Sverige. Tre intervjuer genomfördes på persiska. 3 personer hade en universitetsutbildning och 11 personer hade motsvarande gymnasieexamen. Fler-talet av dessa hade vidareutbildat sig senare i livet. Ingen av deltagarna yrkesarbetade mer än på timbasis när intervjuerna genomfördes. 4 personer hade varit hemmafruar före pensioneringen, i övrigt var yrkeserfarenheten spridd inom sjukvård, äldreomsorg, försäljning, transport, byggsektorn och ledarskap. 6 personer hade en nettopension under 12 500 kronor/månad, det vill säga under den relativa fattigdomsgränsen i Sverige (motsvarar 60 % eller mindre av aktuell medianinkomst i landet).

Deltagarna bodde i områden i Helsingborg och i Landskrona. Båda städerna ligger vid kusten i södra Sverige. Helsingborg har cirka 150 000 invånare och enligt polisen fyra utsatta områden: Söder ligger centralt och har historiskt präglats av tung industri, hamnen, järnvägen och arbetarbostäder. Övriga områden, Dalhem, Drottninghög och Fredriksdal, byggdes på 1960- och 70-talen för att minska bostadsbristen och höja boendestandarden, som en del av den byggepok i Sverige som kom att kallas "Miljonprogrammet". Det bor cirka 20 000 personer i dessa områden, varav 16 procent är 65 år eller äldre och medelåldern i områdena varierar från 35 till 39 år (Polisen 2017). Andelen med utländsk bakgrund varierar från 58 procent på Dalhem till 76 procent på Drottninghög. Ett område har 3 procent småhus, i övrigt är det lägenheter i flerbostadshus där den övervägande majoriteten är hyresrätter.

I Landskrona kommun bor drygt 46 000 invånare och det finns enligt polisen ett socialt utsatt område, Karlslund. Landskrona har traditionellt setts som en arbetarstad med stort fokus på tung industri.

Karlslund byggdes i etapper under 1960- och 70-talen och var också en del av "Miljonprogrammet". I början av 1980-talet förändrades industrin både nationellt och i Landskrona med hög arbetslöshet och utflyttning till följd. Under 1990-talets invandring bosatte sig många invandrare i Landskrona. I Polisens senaste rapport hade förbättringar i Karlslund gjort att området inte längre klassades på nivå 3 (särskilt utsatt område), utan på nivå 2 (riskområde). Det bor cirka 500 personer i Karlslund som är 65 år eller äldre.

Intervjuerna genomfördes under 2020 och 2021, och på grund av tillfälliga pandemirestriktioner genomfördes intervjuerna antingen hemma hos deltagarna, per telefon, eller med videosamtal. Intervjuerna var en del av ett större projekt om äldre personer i utsatta områden. För studien, som vi delger här, fokuserade vi analysen av intervjuerna på vad för sorts kriminella aktiviteter och social oro som deltagarna upplevde, hur de hanterade dessa och hur de resonerade kring områdets rykte.

Som analytiskt verktyg, för att kunna uppmärksamma och förstå både hur äldre drabbas av händelser i sitt område och hur man resonerar och agerar i sitt område, utgick vi först från Hirschmans teori *Exit, voice and loyalty* (1970). Ursprungligen utformades den för att kunna förstå individers reaktioner och agerande vid missnöje med en produkt eller en organisation, men har därefter använts på en rad olika områden, däribland inom bostadsforskning (Chisholm et al. 2016). *Exit* kan innefatta strategier där individen på grund av sitt missnöje strävar att lämna, till exempel genom att flytta ut ur området eller genom att stänga in sig eller fjärma sig från det som pågår. *Voice* innefattar strategier där individen på olika sätt höjer sin röst eller agerar för att motverka och förändra det individen uppfattar som negativt i området. *Loyalty* påverkar individens val av antingen *exit*- eller *voice*-strategier. Hirschmans teori kan ses som en relativt övergripande teori. Tidigt i analysprocessen använde vi *exit, voice* och *loyalty* som en första sortering eftersom utsagorna från deltagarna kunde tyckas vara varandras totala motsatser. Vi fördjupade sedan analysen genom att titta på relaterade begrepp, såsom olika typer av anpassningar eller känslomässig anknytning till området. Eftersom materialet inte bara innehöll typiska strategier för att anpassa sig för att få vardagen att fungera trots kriminalitet använde vi oss också av en relaterad teoribildning om territoriell stigmatisering av bland annat Wacquant, Slater och Pereira (2014). Teoribildningen rör hur

personer kan resonera och agera när ett geografiskt område eller de boende i området uppfattas nedsättande av personer i omgivningen på grund av det rykte som området fått. Dåligt rykte kan uppkomma på grund av stämpling i media eller till exempel genom att bostadsområdet förts upp på polisens lista över utsatta områden. Enligt teorin är denna typ av rykte eller stämpling något som är allmänt känt i det samhälle eller den kulturella kontext det gäller. Berörda personer hanterar stigmatiseringen i två dominerande riktningar. Ena riktningen innebär att man håller med om det negativa rykte som området fått, uttrycker uppgivenhet och drar sig då undan eller bidrar till att reproducera stigmatiseringen. Andra inriktningen innebär att man kämpar emot, ifrågasätter och agerar mot, vad man tycker, en felaktig stämpling.

Kriminalitet och störningar

I samhällsdebatten om utsatta områden i Sverige nämns ibland att kriminaliteten primärt drabbar de som själva utför kriminella handlingar. Vi bad därför våra deltagare att först beskriva hur deras vardag i närområdet såg ut. Upplevde de kriminalitet och störningar?

Deltagarna beskrev hur olika kriminella handlingar pågick regelbundet i deras närhet. Droghandel, stölder, inbrott, anlagda bränder, knivslagsmål och skjutningar. Även störande ungdomsgång, okända personer som höll till i trappuppgångarna, hemlösa personer som sov över i källarutrymmen, oljud på nätterna, nedskräpning, fortkörning av bilar och mopeder togs upp. Droghandel var det som verkade förekomma mest och som också upprörde mest. Det skedde öppet, till exempel användes planteringar och soptunnor som upphämtningsplatser och försäljning skedde rakt framför barn som var på väg till skolan. "Jag ser ju hur de säljer droger precis under min balkong! Mitt på dagen!" berättade Karin³, 71 år. Anlagda bränder beskrevs också av flera deltagare. Bränder i vindsutrymmen och källarförråd skapade oro. Anders berättade att han och hans fru några månader före intervjun hade blivit evakuerade mitt i natten för "det var nån som hade satt fyr på vinden". De bodde nu i en ersättningslägenhet i samma område

³ Alla deltagares namn i texten är ersatta med pseudonymer.

medan sanering och renovering pågick. Flera deltagare i Landskrona tog också upp att flera års upprepade anlagda bränder i byggnader runt det lilla stadsdelstorget hade lett till att restaurang, bank, frisör och all annan service som fanns runt torget ersattes av bostadsrätter. Med det försvann i princip all service från området, "... så får man ju ta bussen till stan för att posta ett brev".

Anpassningsstrategier

Exitstrategier

För att undvika risker och för att kunna känna sig trygga beskrev deltagarna hur de anpassade sin vardag. En del av strategierna var uttryckligen exempel på exitstrategier. De drog sig undan, höll sig hemma eller fjärmade sig. Några enstaka personer önskade att flytta ut från sina områden men saknade ekonomiska möjligheter att göra det. Karin konstaterade också: "... jag vill inte vara kvar. Så enkelt är det!" Laleh, 66 år från Iran, hade inte råd att flytta. Hon önskade helst av allt att kunna bo i ett område där den socioekonomiska klassen bättre speglade den hon identifierade sig med, den hon hade i Iran innan hon flyttade hit. Hon kände sig inte delaktig i sitt område, hade haft svårt att anpassa sig till ett liv utanför Iran och hade mycket svårt med svenska språket – faktorer som samtliga bidrog till henne missnöje med sin situation och önskan om att flytta. Hon höll med sina oroliga vänner:

Det dom uttrycker, det är exakt vad jag känner. Jag vet att detta inte är ett bra område, men speciellt när man hör det från någon annan, då känner jag mig ... Förlåt, för detta persiska uttryck [skratt] ... hur hjälplös jag är! Att behöva vara tvungen att bo här! [skratt] Du vet, jag måste verkligen det, eftersom hyran här är lägre än någon annanstans.

Förutom ekonomiska hänsyn gjorde kösystemen och kötiden hos vissa hyresägare det orealistiskt att sätta upp sig på väntelista någon annanstans än hos det egna fastighetsföretaget.

Att inte gå ut efter mörkrets inbrott, att aldrig gå ensam och att undvika vissa platser var vanligare exitstrategier. Andra strategier påminde om exitstrategier och var i någon mån begränsande, men också något som de flesta vant sig vid. Ett sådant exempel var att inte låta fönstren stå öppna trots att det var varmt och man behövde vädra ut.

En annan typ av distansering förekom också. Vissa deltagare, som också beskrev att det hände en hel del kriminalitet i området, tyckte inte att de behövde anpassa sig, eftersom det som pågick inte rörde dem. Att distansera sig till saker som hände i området kunde paradoxalt nog också leda till att äldre personer vågade ingripa och agerade. Kerstin, 75 år, beskrev hur hon var den första på olycksplatsen när en ung man blev knivskuren utanför hennes port. Per telefon blev hon guidad i hur hon skulle försöka minimera blodförlusten i väntan på ambulans. På frågan om hon varit rädd, svarade hon: "Nä, varför skulle jag bli det? Det var inte jag som hade en kniv mot mig. Det var andra." Hon tyckte inte att denna typ av händelser rörde henne, vilket gjorde att hon vågade agera och hjälpa mannen som akut behövde vård.

Voicestrategier

Av mer renodlade voicestrategier, det vill säga att motverka eller protestera mot den kriminalitet och de störningar som skedde i området, kunde vi se olika typer. En sådan typ var att uppmärksamma andra, med potentiellt mer handlingsutrymme, på frågan. Flera deltagare kontaktade polisen, hyresvärdar och kommunpolitiker vid behov. De skrev insändare i lokaltidningen och engagerade sig i lokalpolitiska grupper. En annan typ av voicestrategier var att agera tillsammans med andra. Flera intervjupersoner engagerade sig i föreningar, såsom hyresgästföreningen, nattvandringsgrupper eller lokala integrations- och boendeprojekt. Andra agerade själva, med små medel, i vardagen. En sådan strategi kunde vara att alltid ha med en soppåse på sin dagliga promenad för att kunna plocka upp skräp som spritts under natten, eller att peta bort klistermärken från väggar, vilka användes som signaler mellan säljare och köpare av droger.

Även konfronterande voicestrategier användes av några deltagare som beskrev hur de pratade med drogförsäljare eller personer som

hängde i trappuppgången. Att backa upp varandra var en sådan konfronterande voicestrategi. Sven, 65, menade att om fler vuxna var synliga i området skulle den öppna droghandeln minska. Birgitta, 69, som var vän till Sven, beskrev att hon vågade konfrontera drogförsäljare eftersom hon visste att vännerna backade upp henne.

Jag känner att de stödjer mig helt och hållet, för jag vet att när jag varit nere ... När ungdomarna har stått i hörnan på andra huset ... när jag går ner och snackar med dem så vet jag att då står Kalle och Peggy på sin balkong och Per står på sin balkong och tittar. Sen är det fler som tittar, så dom vet att ... Ja, ungdomarna vet att jag har backup bakom mig. "Vi ser er och vi vet vilka ni är. Så håll inte på med nån skit, alltså!"

Att kunna och våga konfrontera individer som orsakade problem underlättades av att flera deltagare bott länge i området och kände ungdomarna och deras familjer.

Jag känner ingen rädsla för det eller otrygghet. Många gånger så vet jag vilka ungdomar det är, för det är familjer som bor här. Och jag har pratat med föräldrarna där och talat om att de inte får fortsätta, att de skräpar ner och sitter och är högljudda och stör grannarna sent på kvällarna.

Anders, 65 år, som jobbat i området under många år och hade en god relation med flera av ungdomarna, tyckte inte heller det var några problem att säga till eller att prata direkt med dem det rörde. Att hålla goda relationer med grannarna, även de nyinflyttade, menade Göran, 74 år, också var en viktig strategi. Även om man inte talade samma språk så var det viktigt att vara positiv och öppen. De som gick runt och beklagade sig eller "visa att de hatar utlänningar", de ber om problem.

Områdets rykte

När vi frågade deltagarna om områdets rykte, var alla väl medvetna om att deras bostadsområde klassats som socialt utsatt av polisen. De

höll med om att området hade stämplats med ett dåligt rykte. Begreppet socialt utsatt område användes av politiker, media och de boende själva. Några få deltagare tyckte att rubriceringen var en korrekt beskrivning av verkligheten och de gav uttryck för viss uppgivenhet. Orsaker som de lyfte fram till att området hade det rykte det hade var att det flyttat in många immigranter, att många boende var arbetslösa eller fattiga och kriminaliteten som pågick. Stigmatiseringen, som till exempel medförde att "folk" inte ville flytta in längre, den var förståelig. Även parallellstrukturer togs upp som orsak till den bakomliggande problematiken. Jan, 92 år, menade att det var begripbart att personer från andra länder söker sig till varandra, men det var problematiskt.

Ja, jag förstår dem, när de kommer hit och så vidare, att de försöker vara ihop med sitt, och de bildade ju så att säga sina egna områden ... Styr och ställer. Och jag menar, inom de områdena är det ju en massa bråk ... de kommer ju ifrån olika nationer.

Jan avslutade med att det vore fel att dra alla över en kam, men att bostadsområdet behövde bli mer uppblandat, att det borde flytta in fler personer med svenskt ursprung.

Den dominerande åsikten bland deltagarna var trots allt att området de bodde i hade fått ett oförtjänt dåligt rykte. Några deltagare undvek ibland att berätta var de bodde för att de inte orkade bemöta oinsatta personers förutfattade meningar. "Det är sorgligt att personer som inte bor här har så många åsikter." Bostadsområdets stigmatisering färgade av sig på de boende, i synnerhet de unga. Barbro, 75 år, hade under tiden hon förvärvsarbetat upprepade gånger fått försvara sitt område och ungdomarna hon arbetade med. Hon kände att de var stämplade för att hon kom från ett "resursfattigt, utsatt område".

Vi kunde märka två olika typer av argumentation när man försvarade sitt område mot det negativa ryktet. Den ena typen av argumentation handlade om att lyfta fram det positiva i området. Personer som inte bodde där och aldrig tillbringat tid i området kunde inte heller känna till allt fint och positivt som fanns i området, resonerade de. De lyfte fram fina grönområden, parker och goda grannar. De som bodde i Helsingborgsområdena lyfte också fram att tillgången till service var

positiv. Deltagare bekräftade att det förekom kriminalitet och störningar men att det också fanns en fin gemenskap: "Här hjälper vi varandra, handlar tillsammans och tar hand om varandra." Kerstin bekände att hon själv hade känt sig fördomsfull gentemot personerna i området innan hon själv flyttade dit. Hon uppskattade nu gemenskapen, som hon menade färgades av att det inte bodde så många svenskar i området. Hon uppskattade den "osvenska" mentaliteten.

Det bor utlänningar här, och det är väldigt trevligt, tycker jag. För när jag kommer på gatan, eller i affären och frågar till exempel ... Det går mängder av utlänningar och handlar ... Och jag frågar ... "Vad är det här för en grönsak?" eller "Vad är det här för en frukt?" Alla hjälper till, alla berättar hur man ska göra det ... Svenskar gör inte det. Det är skitbra med detta!

Den andra typen av argumentation för att kämpa emot det negativa ryktet och stigmatiseringen handlade i stället om att *tona ner* betydelsen av och relativisera den kriminalitet och de störningar som förekom i området. Flera kommentarer rörde att kriminalitet förekommer överallt och att det inte var värre där de bodde än någon annanstans. Birgitta, 69 år, menade att det var lika illa överallt: "Jag tror inte att det finns något ställe i Sverige som är bättre än de andra." Detta trots att hon visste om att hennes område pekats ut av polisen. Man distanserade sig genom att beskriva att kriminaliteten och bränderna inte skedde i den del av området de själva bodde i, utan i andra delar av området. Under intervjun utbrast Göran: "Alla säger att det är ett skitområde att bo i! Och jag håller inte med! ... Men det är inga mord och skjutningar." Göran beskrev vidare en plats där det har förekommit skjutningar och vi enades om att det var cirka 300 meter från hans bostad. "Där nere någonstans så har det ju varit några skjutningar, men inte här." Flera deltagare från Landskrona uttryckte också att det överhuvudtaget inte var så oroligt i deras bostadsområde, Karlslund, men i Landskrona centrum däremot, dit skulle de aldrig vilja flytta. Där pågick det så mycket kriminalitet och bus. När denna typ av nedtoning och relativisering användes vävdes det också ihop med positiva kommentarer om området och hur väl de trivdes. Det fanns ett behov av att balansera negativa bilder av området med positiva bilder. Stig, 79 år, från Helsingborg, sammanfattade det:

Vi trivs bra här! Det är alltid så här, när vi pratar med människor som ringer till oss, framför allt, då va. "Har du hört att det har skjutits i Helsingborg i natt?" "Nä, det har vi inte hört", säger vi då. Automatiskt säger vi det, bara för att retas lite grand. Och det är precis som att människor i periferin lyssnar av ... Helsingborg är en storstad i dag. Den är en av Sveriges 10 största städer och vi är inte förskonade från den nya livsstilen som har kommit. Och det är bara ... Den kommer finnas kvar. Den försvinner inte. Det gör liksom att människor utanför städerna, de reagerar mycket mer än vi som bor här inne. Vi är inte oroliga.

Oavsett om deltagarna tyckte att det negativa ryktet var välförtjänt eller orättvist, så färgades deras resonemang av om de uppfattade att kommunen, bostadsbolagen eller andra samhällsinstanser satsade på att förbättra området. Att kommunen investerade i nya lekplatser, väggmålningar och planteringar och att bostadsföretagen renoverade upp bostäder verkade ge deltagarna en mer positiv bild av områdets framtid och vad de själva tyckte om området. Här kunde vi se en skillnad mellan de två städerna, i Helsingborg lyfte flera deltagare fram, och var positiva till, de satsningar som gjordes. Medan deltagarna i Landskrona var positiva till vissa satsningar, var de kritiska till andra. De tolkade initiativen mer som ett sätt att skyla över problemen än att lösa dem. Att ersätta stadsdelstorget med bostadsrätter var en sådan omdebatterad insats. Det gjordes, menade de, för att personer med bättre ekonomi skulle flytta in i området.

De håller på här nu och försöka lite gentrifiera det här området. En politiker här i stan uttalade sig då ... för de har byggt ... på någon parkeringsplats och på det gamla torget. Så har de byggt då nya hus, BoKlok eller något sånt. Och de ser väldigt fina ut, men det är alltså bara ägande, inga hyres alls.

Monika, 67 år, menade vidare att ersätta hyresrätter med bostadsrätter i hennes område var enkom ett sätt att göra det svårare för folk som behöver billiga bostäder. Flera deltagare från Landskrona kommenterade också sarkastiskt hur kommunen försökte förbättra områdets negativa rykte genom att rita om kartan och inkludera närliggande bostadsområden i stadsdelen – områden med enbart villor.

Avslutande kommentar

I det här kapitlet ville vi presentera de erfarenheter och strategier deltagarna använde för att hantera kriminalitet och störningar som pågick i det egna bostadsområdet. Vi utgick från intervjuer om hur det är att vara äldre och bo i socialt utsatta områden i Sverige. Vi använde teoretiska verktyg för att kunna uppmärksamma både hur en äldre person måste anpassa sig till kriminella händelser och störningar, och hur äldre personer är aktörer i sitt bostadsområde och verkar för att motverka kriminalitet och bidra till ett gott område med ett gott rykte. Tack vare dessa teoretiska verktyg som uppmärksammar äldre som aktörer fick vi exempel på hur äldre personer påverkar och skapar sin egen vardag. Vi påminns om att hög ålder inte nödvändigtvis medför hjälpbehov och passivt mottagande av service. Vi fick också exempel på hur äldre personer kan bidra till andras välbefinnande och att omsorgen om grannar, medmänniskor och barn i området skapar mening.

Vår studies resultat, som visade hur deltagarna i studien aktivt försökte förbättra närområdet, grannsämjan och områdets negativa rykte, visar på möjligheten att införa en ny typ av områdes- och förbättringsinsatser som både kan drivas framåt av äldre personer och gagna äldre personer. Liksom i Wankas studie (2018) kunde vi se exempel på äldre personer som inte enbart "drabbas" av det boendemiljön består av utan är villiga att bidra i stort och smått för att få en trevlig boendemiljö. Att barnen i området ska ha det bra verkade som en drivkraft för många, och droghandel öppet inför barn och ungdomar som bodde i området var ett exempel som upprörde och som triggade handling. Att boende engagerar sig i civilsamhället genom föreningsaktiviteter (Gerell et al. 2020) kunde vi också se exempel på. De exempel på deltagare som direkt konfronterade och diskuterade med till exempel drogförsäljare, som förekom i denna studie, känner vi inte igen från annan litteratur.

Deltagarnas engagemang i området och deras syn på områdets rykte verkade hänga samman med deras uppfattning om att övriga samhället engagerade sig och investerade i området. Att olika typer av investeringar från kommunen, polisen och bostadsbolagen gav effekt, utöver de direkta investeringarna, också i äldre personers vilja och engagemang behöver uppmärksammas. Deltagarna i Helsingborg

uttryckte sig positivt om lokala konstverk, väggmålningar, grönområden och renovering/invigning av lekplatser som hade positiva effekter på området rykte och frambringade samhörighet. Däremot kände flera invånare i Landskrona sig förolämpade av försök att förbättra områdets rykte genom *rezoning* (byta namn på området) och ersätta serviceinrättningar med bostadsrätter. Även om vår studie är baserad på ett litet urval, indikerar den tydligt att grannskapsförankring bland äldre människor är kopplad till hur det officiella samhällets agerande uppfattas. Liknande resultat har setts i ett danskt projekt som inriktade sig mot boende i alla åldrar (Srivarathan et al. 2020).

Ett bostadsområdes karaktärsdrag kan ha skilda betydelser för olika individer (Mouratidis 2020), och en del av våra deltagare hänvisade till den upplevda meningsfulla och positiva karaktären i deras område samtidigt som de tonade ner förekomsten av brott som pågick i området. Acceptans och uppskattning av de goda aspekterna i området ställdes i motsats till fördomar, okunnighet och trångsynthet. Denna lojalitet till området står emot vad Wacquant betonar i sitt teoretiska ramverk. Han menar att marginalisering av äldre personer i utsatta områden är ett resultat av internaliserat stigma (Wacquant, Slater & Pereira 2014). Baserat på resultaten i denna studie, finns det inte grund för att kalla äldre personer i utsatta områden för en marginaliserad grupp generellt. Tvärtom, utsagorna från deltagarna påminner oss i stället om vikten av att se äldre personer som den heterogena sammansättning av individer de är.

Avgörande för uppkomsten av känslan av lojalitet verkar vara längden på bosättningen i området (Kasarda & Janowis 1974). Den högre nivån av tillhörighet – eller lojalitet – ökar sannolikheten för att använda voicestrategier i stället för exitstrategier (Mulder 2007). I denna studie hade de deltagare som var kända av andra som långtidsboende vanligtvis stort förtroende bland grannarna. De hade mycket kunskap om området med en historisk anknytning till platsen och hade hunnit bygga relationer med grannar. Detta underlättade förtroendebyggandet och gjorde deras bidrag till närområdet (voicestrategier) ännu mer effektiva. Detta bekräftas av en studie om äldre personer i ett område i Malmö med mycket kriminalitet. Den studien fann att personer som levt länge i området, kände många i området och var aktiva och utomhus dagligen kände mindre rädsla trots att kriminaliteten var hög (Stjernborg & Bamzar 2020). Generellt sett flyttar äldre personer mer sällan än yngre, vilket skulle kunna betyda

att äldre personer i denna typ av områden kan verka som en stabiliserande kraft.

Studiens begränsningar

Vi är medvetna om att personer som vurmar mycket för sitt område och som är aktiva och engagerade i större utsträckning tackar ja till att delta i denna typ av forskning. Personer som upplever att de inte kan påverka eller inte känner sig lyssnade på tackar sannolikt oftare nej till att delta. Detta är en metodologisk begränsning som man som läsare bör vara medveten om. Troligen har det medfört att vi fått färre berättelser om känslor av utanförskap, färre utsagor om olika typer av exitstrategier och uppgivenhet inför områdets rykte än nu var fallet. Vi vill med denna studie lyfta att det finns äldre personer i utsatta områden som känner starkt för sitt område och som bidrar aktivt, men vi vill inte dra några slutsatser av hur vanligt det är.

Våra budskap

Sammanfattningsvis vill vi lyfta fram några punkter att ta hänsyn till vid framtida områdes- och förbättringsinsatser:

- Att ge stöd till de personer som vill åldras på plats och underlätta deras deltagande i lokala organisationer kommer öka chanserna att äldre personer vill bidra till att förbättra sitt närområde.
- Det behövs en kombination av lokala initiativ för alla åldrar med samtidiga insatser från kommunen. Kommunens insatser behöver vara konkreta förändringar som de boende har nytta av i sin vardag.

- Äldre personer med lång livserfarenhet och som tenderar att ha flera kontakter och större nätverk både i området och omgivande samhälle kan fungera som en stabiliserande och positiv kraft, om rätt förutsättningar ges.
- En viktig uppgift för boendeförbättringsprogram är att uppmärksamma den grupp äldre som inte är aktiva i närområdet och som inte känner sig trygga. Aktiva och socialt förankrade äldre personer kan vara en möjlig länk.

Figur 1: Omfattande renoveringar av bostäder i Karlslund, Landskrona. Foto: Författarna

Referenser

- Annear, M. et al. (2014). Environmental influences on healthy and active ageing: A systematic review. *Ageing & Society*, 34(4), 590–622. doi: 10.1017/S0144686X1200116X
- Beard, J-R. et al. (2009). Neighborhood characteristics and disability in older adults. *Journals of Gerontology, Series B* 64(2), 252–257. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbn018>
- Buffel, T., Philippon, C. & Scharf, T. (2013). Experiences of neighbourhood exclusion and inclusion among older people living in deprived innercity areas in Belgium and England. *Ageing & Society*, 33(1), 89–109. doi: 10.1017/S0144686X12000542
- Chisholm, E., Howden-Chapman, P. & Fougere, G. (2016). The application of Hirschman's exit-voice framework to housing studies: A review and some ways forward. *Housing, Theory and Society*, 33(4), 381–402. <https://doi.org/10.1080/14036096.2016.1188849>
- Choi, Y. J. & Matz-Costa, C. (2018). Perceived neighborhood safety, social cohesion, and psychological health of older adults. *The Gerontologist*, 58(1), 196–206. doi: 10.1093/geront/gnw187
- Dahlberg, L. (2020). Ageing in a changing place: A qualitative study of neighbourhood exclusion. *Ageing & Society*, 40(10), 2238–2256. doi: 10.1017/S0144686X1900045X
- Danielewicz, A. L. et al. (2017). Association between socioeconomic and physical/built neighborhoods and disability: A systematic review. *Preventive Medicine*, 99, 118–127. doi: 10.1016/j.ypmed.2017.02.014
- Gerell, M., Hallin, P-O., Nilvall, K. & Westerdahl, S. (2020). *Att vända utvecklingen: Från utsatta områden till trygghet och delaktighet*. Malmö University Publications in Urban Studies (MAPIUS 26).
- Hirschman, A. O. (1970). *Exit, voice and loyalty: Responses to decline in firms, organizations, and states*. Harvard University Press.
- Julien, D. et al. (2012). Neighborhood characteristics and depressive mood among older adults: An integrative review. *International psychogeriatrics*, 24(8), 1207–1225. doi: 10.1017/S1041610211002894

- Kasarda, J. D. & Janowitz, M. (1974). Community attachment in mass society. *American Sociological Review*, 39(3), 328–339.
- Mouratidis, K. (2020). Neighborhood characteristics, neighborhood satisfaction, and wellbeing: The links with neighborhood deprivation. *Land Use Policy*, 99(1), 104886.
<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104886>
- Polismyndigheten (2021). *Lägesbild över utsatta områden*. Dnr: A028.504/2021. Stockholm: Polismyndigheten.
- Prattley, J. et al. (2020). Area effects on the level and development of social exclusion in later life. *Social Science & Medicine*, 246, 112722.
<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.112722>
- Roelofs, K. & Salonen, T. (2019). *Insatser i "utsatta" områden: En analys av 20 års områdesutveckling och lärdomar inför framtiden*. Bostad 2030. www.bostad2030.se
- Rosso, A. L., Auchincloss, A. H & Michael, Y. L. (2011). The urban built environment and mobility in older adults: A comprehensive review. *Journal of Aging Research*, 816106.
<https://doi.org/10.4061/2011/816106>
- Schultz Larsen, T. & Nagel Delica, K. (2019). The production of territorial stigmatisation: A conceptual cartography. *City*, 23(4–5), 540–563.
<https://doi.org/10.1080/13604813.2019.1682865>
- Srivarathan, A., Lund, R., Christensen, U. & Kristiansen, M. (2020). Social relations, community engagement and potentials: A qualitative study exploring resident engagement in a community-based health promotion intervention in a deprived social housing area. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(7), 2341.
- Stjernborg, V. & Bamzar, R. (2022). Does context matter? Older adults' safety perceptions of neighborhood environments in Sweden. I V. Ceccato & M. K. Nalla (red.) *Crime and fear in public places*. Routledge, 250–264.
- Wacquant, L., Slater, T. & Pereira, V. B. (2014). Territorial stigmatization in action. *Environment and Planning A*, 46(6), 1270–1280.
<https://doi.org/10.1068/a4606ge>
- Wanka, A. (2018). Disengagement as withdrawal from public space: Rethinking the relation between place attachment, place appropriation, and identity-building among older adults. *The Gerontologist*, 58(1), 130–139.
<https://doi.org/10.1093/geront/gnx081>

- Wilson, W. J. & Taub, P. R. (2007). *There goes the neighborhood: Racial, ethnic, and class tensions in four Chicago neighborhoods and their meaning for America*. Vintage.
- Wu, Y-T. A., Prina, M. & Brayne, C. (2015). The association between community environment and cognitive function: A systematic review. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 50(3), 351–362. doi: 10.1007/s00127-014-0945-6
- Yen, I. H., Michael, Y. L & Perdue, L. (2009). Neighborhood environment in studies of health of older adults: A systematic review. *American Journal of Preventive Medicine*, 37(5), 455–63. doi: 10.1016/j.amepre.2009.06.022